

תרועת ישראל ברחמים

הרב יעקב אריאל, רב העיר

"עלה אֱלֹהִים בתרועה ה' בקול שופר"¹ פתח הפסוק בשם "אלהים" שהוא מידת הדין וסיים בשם ה' שהוא מידת הרחמים. וביאר המדרש²:

בשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה... ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים דכתיב ה' בקול שופר ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים אימתי בחדש השביעי.

כיצד הופך השופר את מידת הדין למידת הרחמים?

על רקע הזוועות המתחוללות לעינינו בעולם נבין יותר רעיון זה.

הבה ונתבונן בנוסח התפילה "וידע כל פעול כי אתה פעלתו... ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מַשְׁלָה". לכאורה הרי די בכך שיבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד, לשם מה יש צורך בתיווך שלנו, שיכירו בה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל דווקא?! הרי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוא מלך כל העולם. הוא לא אֱלֹהִים לְאֻמִּי, אלא אוניברסאלי. כל תפילות ראש השנה גדושות ברעיון כללי זה של המלכות ה' על העולם כולו. הרי אדרבה, איננו דורשים מהם שיקיימו מצוות כיהודים, אלא רק שיקבלו עליהם עול מלכות שמים באופן כללי, אם כן, לשם כך, אין צורך באֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל דווקא, די בהיותו מלך העולם!

אולם הוא הדבר. משום ש"אללה" של האסלאם הרדיקאלי אינו אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. הוא אֱלֹהֵי הַרְצָח וההשמדה ההמונית. "אללה" שלהם הוא אֱלֹהֵי הַסִּיף, האלימות והאטימות. בשם "אללה אכבר" שלהם הם מצווים להשמיד ילדים רכים בשנתם, עוללים בחיק אמותיהם, לשסף גרונם של מאמינים אחרים, לדרוס ללא הבחנה

1. תהילים מזו

2. ויקרא רבה כט

אנשים ונשים צעירים וזקנים. קרבנותיהם לא עשו להם דבר חוץ מהעובדה שהם אינם מוסלמים כמותם. איננו יכולים לסמוך עליהם שיקבלו עליהם את אמונת הייחוד בדרכם שלהם, באופן עצמאי. הם עלולים לעוות ולזייף אותה. לכן עליהם לקבל את האמונה לפי מסורת ישראל מסיני, כי מסורתנו שונה.

ה' ברא את העולם בימי ראש השנה אלו בחסד - "עולם חסד ייבנה". לשם כך ברא ה' עולם בכלל - כדי להיטיב, לגמול חסדים. היום הרת עולם, היום נברא האדם בצלמו של ה', לא רק כיצור תבוני, אלא גם כבעל מצפון מוסרי. מקור המצפון הוא בצלם א-להים, מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון, מה הוא גומל חסדים אף אתה גומל חסדים. אומנם יש גם דין בעולם, והיום הוא יום הדין, אולם דין זה משולב בחסד. "היום יעמיד במשפט... אם כבנים ואם כעבדים..." בין כך ובין כך רחמנו.

הם, לקחו מאתנו את רעיון העקדה וחוגגים את "עיד אל-אד'חא" (= "חג הקרבן" שלפיו אברהם עקד כביכול את ישמעאל...). אלא שאנו לקחנו מהעקדה את השופר (לא את קרן האיל בה הוא נוגח, אלא את השופרת הפנימית, בה משמיעים אנו את הקול) לעומת זאת הקיצוניים שבהם לקחו מן העקדה את המאכלת, את הג'יהאד, שלפיו העולם יתוקן רק בחרב ובסיף (העולם מחולק אצלם לשנים "דיר אל אסלאם" ו"דיר אל חרב").

עם ישראל לקח מהעקדה מסר הפוך, התנגדות עזה לשפיכות דמים כל שהיא, גם אם היא לשם שמים (חוץ מבשעת מלחמה). שופר האיל בא במקום עקדת יצחק, מכיוון ששחיטת אדם אסורה בהחלט - בא הקרבן תמורתו, ובמקביל לו - התפילה - בה האדם מקריב את עצמו לפני ה' ע"י הכרתו במלכות ה' (מלכויות) השגחתו (זכרונות) ותורתו (שופרות). כל אלו מלווים בתרועת השופר.

כך הופך השופר את מידת הדין למידת הרחמים.

לעומת זאת, המוסלמים הקיצוניים, שכאמור, לקחו מאתנו את רעיון העקדה, אם כי בסילוף, אינם תוקעים בשופר. מנהג אחר יש להם, לרגום את השטן באבנים (במקום

הנקרא "אל מזודלפה"). גרוש השטן בא אף הוא ממקור יהודי, אך בשיבוש. המקור הוא גמרא במסכת ראש השנה³:

מפני מה תוקעין ומריעין כשהם יושבים תוקעין ומריעין כשהן עומדין? כדי לערבב השטן.

אלא שאצלנו ערבוב השטן משמעותו עמוקה יותר, כפירושו של רש"י:

כדי לערבב - שלא ישטין, כשישמע ישראל מחבבין את המצוות - מסתתמין דבריו.

את השטן - הוא יצר הרע שבאדם - אין מגרשים באבנים, אלא בריבוי מצוות. ככל שהאדם מרבה במעשים טובים כך הרוע שבו מתמעט והולך. משום כך אנו מרבים בתקיעת שופר, כאן עומק ההבדל בינינו לבינם.

פן אחר של העימות הרעיוני בינינו לבינם הוא תקיעת השופר במוצאי יום הכיפורים בסוף תפילת הנעילה.

עיד אל-אד'חא נחוג בעשירי לחודש ד'ו אל-חיג'ה - הוא החודש האחרון בלוח השנה ההיג'רי. נשים אל לב לתאריך של העשירי בחודש. מספר זה, שהוא חריג בדרך כלל בין חגי השנה, לקוח מיום הכיפורים, החל אף הוא בעשירי, אם כי לחודש תשרי. הם שמעו כנראה על מסורת יהודית שהעקדה הייתה ביוהכ"פ, ואכן בחלק מעדות המזרח יש נוהגים לשיר את הפיוט "עת שערי רצון" על העוקד והנעקד לפני מנחה של יוהכ"פ, ובסוף הסליחות של תפילת הנעילה, סמוך לתקיעת השופר, שרים את החרוזים האחרונים של פיוט העקדה, הידוע גם בקהילות אשכנז "אם אפס רובע הקן" (חובר ע"י ר' אפרים מרגנשבורג ונאמר בסליחות האשכנזיות ביום ד של עשרת ימי התשובה).

במדרש ילקוט שמעוני⁴ מובא התיאור הבא:

וכי מאחר שאין דרך מרובה (מחברון להר המוריה) למה נתעכב ג' ימים? אלא השטן הלך ונעשה לפנייהם כנהר גדול שלא יוכלו לעבור...תלה אברהם את עיניו לשמים, אמר, רבון העולמים...באו מים עד נפש אם טובע יצחק בני היאך יתיחד שמך? מיד גער הקב"ה בשטן והלך לו.

3. טז איב

4. פרשת וירא רמז צט

אגדה זו התגלגלה לאסלאם, אלא שלדידם אברהם גרש את השטן בהשלכת אבנים עליו. אצלנו השטן נטש את אברהם כאשר נוכח לדעת שאברהם מוכן למסור את נפשו לקיום מצות ה'. ההתמדה, הדבקות והנכונות למסור את הנפש לקיום מצוות בכל מחיר, הן הן המגרשות את השטן מהאדם ומהעולם, ולא השלכת אבנים...

לא בכוח ולא באלימות יתוקן העולם, גם אם לפעמים יש צורך זמני בשימוש בכוח. פעמים שאין בררה, על מנת לשרוד יש הכרח לגדוע יד רשעים לבל יניפו אותה על צווארנו. אך כדי למגר את הרוע ולעקרו מן השורש אין לכוח כוח לעשות זאת. רק דוגמא אישית וציבורית של קיום מצוות בשלמותן, אלו שבין אדם למקום ואלו שבין אדם לחברו, יכולה לחדור ללבבות ולשנותם.

תוכנה המיוחד של תפילת הנעילה הוא תיקון העולם בחסד וברחמים ולא ברציחות ושפיכות דמים:

וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים רַחֵם עָלֵינוּ כִּי לֹא תַחֲפֹץ בְּהַשְׁחָתֵת עוֹלָם. שְׁנֹאֲמַר דְּרָשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ קְרָאָהּ בְּהִירְתוֹ קְרֹב... וְאַתָּה אֲלֹהֵי סְלִיחוֹת חַנּוּן וְרַחוּם אֲרָךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְאַמֶּת וּמְרֻבָּה לְהִיטִיב וְרוֹצֵה אֶתָּה בְּתִשׁוּבַת רְשָׁעִים וְאִין אֶתָּה חָפֵץ בְּמִיתַתָּם שְׁנֹאֲמַר: הַחֲפֹץ אַחֲפֹץ מוֹת רְשָׁע נָאִם ה' הֲלוֹא בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכָיו וְחָיָה.

את השורש הנפשי, הפורה רוש ולענה, יש להמיר בצמח אחר. ניתן לתקן את הרוע רק ע"י חינוך למידות טובות, ע"י הקרנת אורה של אמונה ומוסר בעולם.

על עם ישראל לשמש מופת, להראות דוגמא אישית, בהברה מתוקנת, תרבותית, רוחנית ומוסרית. גם בתוכנו חייבים אנו להימנע מאלימות כל שהיא, לא רק פיזית, אלא גם מילולית "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום" רק כך תתקיים שאיפתנו ש"יאמר כל אשר נשמה באפו ה' אֵלֵהי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וּמַלְכוּתוֹ בְּכֹל מְשָׁלָה". זו משימתנו, אחריותנו ותפקידנו בפתחה של שנה חדשה.

לכשתמצי לומר, שתי האפשרויות למיגור הרוע בעולם תלויות בהבדלי נוסחאות בתפילה: "הרשעה כולה כעשן תכלה" או "בעשן תכלה". "כעשן" הוא היעלמות הרשעה מאליה, כעשן הנמוג ברוח. "בעשן" הוא הבערה, שריפה, כילוי בכוח.

אנו מקווים ומתפללים שלא יהיה צורך בעשן, אלא שהרשעה כולה כעשן תכלה. היא תיעלם מאליה, מתוך תשובה פנימית ורצון אמיתי להיעשות אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם. "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".